

Kristofer Ines
Marija Ševcova

KEMBRIDŽOV
UVOD U
POZORIŠNU REŽIJU

Bitef

Naslov originala

Christopher Innes

Maria Shevtsova

The Cambridge Intoduction to THEATRE DIRECTING

Izdavači

Univerzitet umetnosti u Beogradu, Fakultet dramskih umetnosti

Fakultet pedagoških nauka u Jagodini Univerziteta u Kragujevcu

Studio – Laboratorija izvođačkih umetnosti

BITEF – Beogradski internacionalni teatarski festival

Za izdavače

Prof. Zoran Erić, rektor Univerziteta umetnosti u Beogradu

Prof. Miloš Pavlović, dekan Fakulteta dramskih umetnosti u Beogradu

Prof. dr Violeta Jovanović, dekan Fakulteta pedagoških nauka u Jagodini
Univerziteta u Kragujevcu

Miloš Latinović, direktor Bitef teatra

Urednik

Red. prof. Ivana Vujić, Fakultet dramskih umetnosti u Beogradu

Recenzenti

Prof. dr Ivan Medenica i prof. dr Silvija Jestrović

Likovni umetnik

Doc. mr Svetlana Volic

Edicija TEORIJA / TEKST / IZVOĐAČKE UMETNOSTI

Bitef

Fotografija na koricama

Per Gint, režija Bob Wilson, Norveško pozorište u Oslu, 2005.

Pravo na korišćenje fotografije Marija Ševcova

Kristofer Ines
Marija Ševcova

Kembridžov UVOD U POZORIŠNU REŽIJU

Preveli sa engleskog
Željko Maksimović, Ana Štrkalj, Uroš Pajović
i Vesna Sofrenović

Univerzitet umetnosti u Beogradu
Fakultet dramskih umetnosti
Fakultet pedagoških nauka u Jagodini Univerziteta u Kragujevcu
Studio Laboratorija izvođačkih umetnosti
BITEF
Beograd, 2017.

Kembridžov uvod u **POZORIŠNU REŽIJU**

Ovaj *Uvod* je uzbudljivo putovanje kroz različite pozorišne stilove koje su stvorili savremeni reditelji 20. veka. On istražuje umetničke i političke vrednosti, metode proba i različite odnose sa glumcima, scenografima, kostimografima i ostalim saradnicima i publikom, kao i pristup dramskom materijalu.

Pružajući izuzetno zanimljivu analizu pozorišne prakse, Kristofer Ines i Marija Ševcova istražuju različite vrste scenskih proba i režijskih postavki, kao i metode i tehnike rada velikana kao što su Stanislavski, Mejerholjd i Breht, preispitujući uobičajeno viđenje njihovog rada.

Autori analiziraju i rad različitih savremenih inovativnih reditelja, uključujući Arijanu Mnuškin, Elizabetu Lekompt, Pitera Selarsa, Roberta Vilsona, Tomasa Ostermajera, Oskarasa Koršunovasa i druge. Ispitujući različite rediteljske postupke u različitim vremenima i prostorima, i izdvajajući njihov umetnički, kulturni i politički značaj, autori daju značajne primere rediteljskih tehnika kao i međusobni uticaj i saradničke odnose reditelja.

KRISTOFER INES je istaknuti profesor naučni savetnik na Univerzitetu Jork u Torontu, profesor istraživač na Univerzitetu u Kopenhagenu i šef Katedre za istraživanje performansa i kulture. Doktorirao je na Univerzitetu Oksford, bio je stipendista Kilijamove fondacije, stipendista i saradnik Kraljevskog društva. Ines je autor brojnih stručnih publikacija, među kojima su: *Theatre Direkting* (2013), *Brodway to Main Street: Designing Modern America* (2005), *Modern British Drama – The Twentieth Century* (2002), *A Sourcebook on Naturalist Theatre* (2000), *Avant Garde Theatre* (1993), i *Politics and the Playwright: George Ryga* (1986). Objavio je veliki broj naučnih tekstova, najviše o modernoj drami i istoriji pozorišta, posebno o razvoju političkih i avangardnih pozorišnih pokreta u Nemač-

koj i Francuskoj, uključujući Brehta i Artoa, kao i analize umetničkog rada direktora scene.

Kristofer Ines je glavni urednik Kembridžove (Camridge University Press) edicije „Direktori u perspektivi”, kourednik serije „Životi pozorišta” i urednik Moderne drame.

MARIJA ŠEVCOVA je profesor Drame i pozorišne umetnosti na Goldsmit fakultetu, Univerziteta u Londonu. Među knjige koje je objavila spadaju *Odin and the Maly Drama Theatre: Process to Performance* (2004), *Fifty Key Theatre Directors* (2005, kourednik), *Jean Genet: Performance and Politics* (2006, kourednik), *Robert Wilson* (2007), *Directors/ Directing: Conversations on Theatre* (2009, koautor), *Sociology of Theatre and Performance* (2009), koje spajaju tri decenije njenog pionirskog rada u oblasti kojom se bavi, kao i *Kembridžov uvod u pozorišnu režiju* (2013, koautor). Njene publikacije prevedene su na jedanaest jezika.

Ševcova je kourednica časopisa *New Theatre Quarterly*, u uredničkom je timu žurnala Međunarodne asocijacije pozorišnih kritičara *Critical Stages*, kao i časopisa *Stanislavsky Studies*. Međunarodni je konsultant nekolicini pozorišnih festivala, uključujući i Šekspirov festival u Krajovi.

Etika i estetika rediteljskog sistema

Knjiga *Kembridžov uvod u pozorišnu režiju*, autora Kristofera Inesa i Marije Ševcove (Christopher Innes and Maria Shevtsova, *The Cambridge Introduction to Theatre Directing*), vrsna je teatrološka analiza razvoja i uspona pozorišnog reditelja, kao i različitih žanrovskih pristupa rediteljskom postupku koji vodi pozorišnoj predstavi ili određenom delu izvođačke umetnosti. Autori Ines i Ševcova su u stručnoj javnosti svrstani među najznačajnije teatrologe evropske pozorišne i izvođačke scene.

U ovoj vrednoj knjizi, Ševcova i Ines, sa velikom pažnjom i uz mnogobrojne zanimljive podatke, vode nas od tradicionalne postavke pozorišnog komada u antičkom grčkom teatru do pojave i uspona modernog reditelja, preko reditelja koji insistira na velikoj teatralizaciji, do reditelja epskog teatra; od reditelja koji je autor totalnog pozorišnog čina, do reditelja koji vodi ansambl i sa njim radi više godina, pa do savremene pojave saradnika i improvizatora koji neguju primenjeno pozorište. U ovoj knjizi se detaljno, pažljivo i iscrpno prati put reditelja od antičkog grčkog pozorišta do Jaroslava Sveta i njegovog teatra ZAR.

Autori Ines i Ševcova sa velikim poznavanjem i poštovanjem profesije pozorišnog reditelja obrađuju i navode više od pedeset svetskih reditelja, uz analizu njihovog rediteljskog postupka, žanrovskog delovanja i odnosa prema publici.

Kembridžov uvod u pozorišnu režiju je vredna i brižljiva teatrološko-sociološka filozofska studija ne samo o nastanku i razvoju pozorišne režije već i o promenama tehnika glume, kao i o promeni uloge gledaoca u pozorištu.

Ova knjiga je dragocena i od suštinskog značaja za pozorišne umetnike, ali i za umetnike drugih disciplina, pozorišne pedagoge i studente, kao i za pozorišnu publiku koja je aktivni stvaralac i učesnik u ostvarenju određenog rediteljskog sistema.

Kristoferu Inesu, a naročito Mariji Ševcovej, zahvaljujemo na velikom trudu i pomoći da ovo izdanje jedne od vodećih svetskih izdavačkih kuća naučne literature (Cambridge University Press) dođe i do nas jer je od velikog značaja i za naše studije pozorišta i izvođenja i za rediteljsku i pozorišnu praksu u Srbiji

Ivana Vujić
redovni profesor Fakulteta dramskih umetnosti
Univerziteta umetnosti u Beogradu

Sadržaj

<i>Reč urednika: Etika i estetika rediteljskog sistema</i>	7
<i>Zahvalnost</i>	13
Uvod	15
Prvo poglavlje – Tradicionalna scenska postavka i evolucija reditelja	20
Klasično grčko pozorište: reditelj kao koreograf	21
Od Grčke do klasičnog Rima	23
Scenska postavka u srednjovekovnoj Evropi	25
Dramaturg-upravnik: renesansa i pozorište ranog sedamnaestog veka	28
Sedamnaesti i osamnaesti vek: prosvetiteljstvo i glumac-upravnik	33
Uvođenje dekora: Filip Žak de Luterburg	38
Henri Irving: glumac-upravnik 19. veka	41
Prelaz ka tradicionalnoj scenskoj postavci	43
Nemačka scena i uloga Intendanta	46
Kritičar kao reditelj: Gotthold Lesing u hamburškom Nacionalnom teatru	48
Drugo poglavlje – Uspon modernog reditelja	53
Majningenovci i uslovi za nastanak naturalizma	53
Uticaj Majningenovaca	56
Teorija naturalizma: Emil Zola	59
Naturalistički reditelj: Andre Antoan i Slobodno pozorište	62
	9

Simbolističko pozorište: poziv za rediteljsku viziju	68
Rihard Vagner: totalni teatar	73
Adolf Apija: rasveta i prostor	76
Gordon Kreg, Adolf Apija i teorija režije	81
Stanislavski i psihološki realizam	83
<i>Galeb</i>	90
Glumiti „telom“	94

Treće poglavlje – Reditelji visoke teatralnosti 98

Vsevolod Mejerholjd: od komedije del arte do biomehanike	98
Teatralnost, stilizacija i groteska	99
Reditelj kao inženjer: konstruktivizam i biomehanika	105
Aleksandar Tairov: estetizovana teatralnost	108
Jevgenij Vahtangov: „svečanost“ i spektakl	113
Revizija Mejerholjda: Valerij Fokin	117
Politika teatralnosti: Arijana Mnuškin	120
„Učitelji“	120
Teatralnost, metafora i „Istok“	123
Režija u kolektivu jednakih	125
Frank Kastorf i Tomas Ostermajer: teatralnost i nasilje	130
Istočnoevropski reditelji: teatralnost kao pobuna	135

Četvrto poglavlje – Reditelji epskog teatra 140

Političko pozorište Ervina Piskatora	141
Politički angažovana režija: Piskatorov <i>Raspućin</i>	144
Film i pozorišna scena	146
Politička režija: Piskatorov pristup	148
Predstava <i>Raspućin</i> : Model epskog teatra	150
Dokumentarno pozorište	151
Epsko pozorište Bertolta Brehta	153
Epsko pozorište i kabare	155
Razvoj epskog stila scenske postavke i režije	157
Režiranje epskog pozorišta: <i>Majka Hrabrost</i>	161
Uticaj epskog pozorišta	165
Hajner Miler i postbrehtovsko epsko pozorište	166
Postmoderna epska režija: Roberto Čuli	169

Peto poglavlje – Totalni teatar: reditelj kao <i>auteur</i>	174
Gordon Kreg i Umetnik pozorišta	175
Maks Rajnhart: „Rediteljska knjiga“	178
Povezivanje rediteljskih metoda: Norman Bel Ged	180
Piter Bruk: kolektivno stvaranje protiv rediteljske vizije	182
Robert Vilson: „Vizuelna knjiga“	190
Rober Lepaž: filmska samorežija	197
Totalno pozorište i režiranje opere: Robert Vilson,	
Rober Lepaž, Piter Selars	202
Vizuelna stilizacija kao muzički sadržaj: Robert Vilson	203
Filmska i mehanička dekonstrukcija opere:	
Rober Lepaž	206
Konceptualna politika: Piter Selars	208
Zvuk i prostor: Kristof Martaler	212
 Šesto poglavlje – Reditelj pozorišta sa stalnim ansamblom	 217
Đorđo Streler, Peter Štajn, Piter Bruk	218
Tri verzije <i>Višnjika</i>	221
Lev Dodin i Anatolij Vasiljev: nastavljjanje metoda	
Stanislavskog	231
Dodin: reditelj-pedagog	232
Laboratorija Vasiljeva	237
Keti Mičel i Deklan Donelan: prilagođavanje	
ruskih ideala ansambla	242
 Sedmo poglavlje – Reditelji, saradnja i improvizacija	 252
Teorija i politika improvizacije	252
Fizičko pozorište: Sajmon Makbarni	255
Vuster grupa: medijalizovane improvizacije	259
Paradoks improvizacije: Ježi Grotovski i Euđenio Barba	263
Paradigma Grotovski	264
Euđenio Barba: improvizacija i „dramaturgije“	270
Vlodimjež Stanjevski (Gardënice); Ana Zubžicki	
i Gžgož Bral (Kozja pesma)	276
Muzikalnost	279
Jaroslav Fret (Teatar ZAR): horska saradnja	282

12 *Kembridžov uvod u pozorišnu režiju*

<i>Beleške</i>	288
<i>Odabrana literatura</i>	302
<i>Indeks</i>	310

U briljantnoj analizi pozorišnih praksi, autori Ines i Ševcova istražuju različite principe delovanja i u probnoj sali i u procesu stvaranju mizanscena. Lista pozorišnih reditelja kojom se ovo delo bavi zaista je impresivna, počevši od revolucionara pozorišta dvadesetog veka, kao što su Stanislavski, Mejerholjd i Breht, pa sve do najznačajnijih imena savremenog svetskog pozorišta, kao što su Arijana Mnuškin, Elizabet Lekompt, Piter Selars, Robert Vilson, Tomas Ostermajer i Oskaras Koršunovas, između ostalih.

Prateći, kroz vreme i prostor, ove rediteljske prakse, raznolike ne samo po stilskim karakteristikama nego i po svojim socijalnim, kulturnim i političkim uporištima, autori nam nude detaljan pregled ključnih rediteljskih praksi u savremenom teatru.

Dr Silvija Jestrović
Univerzitet Vorvik, Velika Britanija

U našoj sredini ima relativno malo sveobuhvatnih naučnih studija iz oblasti umetnosti pozorišne režije, i domaćih i prevedenih autora, jer i one koje su objavljene prvenstveno su monografskog tipa – posvećene su autorskoj poetici, opusu jednog ili grupe reditelja. Dodatni značaj ovog prevodilačkog i izdavačkog poduhvata jeste taj što nije reč o bilo kakvoj publikaciji na temu umetnosti režije, recimo naučnopopularnoj, već o onoj iza koje stoji jedan od vodećih svetskih izdavača naučne literature Cambridge University Press, i čiji su autori svetski autoriteti za ovu oblast, pre svega Marija Ševcova.

Dr Ivan Medenica, redovni profesor
Fakultet dramskih umetnosti, Beograd

ISBN 978-86-7604-158-9

9 788676 041589